

S Z Í N H Á Z

BESZÁMOLO

Az 1948-as év új lendületet hozott a szegedi Nemzeti Színház munkájába is. All ez különösen a prózai tagozatra, hiszen az operai rész eddig is minden elismerést megérdemlő módon teljesítette hivatását. Am a kitűnő együttes ismét bebizonyította, hogy egy kiváló és kivételes képességű vezető irányításával nincs az a művészi produkció, amelynél magasabbrendűt ne lehetne nyújtani. Az előadott operák sorozatából öt bemutatón emelkedik ki, ami négy hónap alatt már számszerűen is komoly teljesítmény, ezen túlmenően azonban a bemutatott művek kiválasztása arról tanúskodik, hogy a szegedi opera vezetősége műsorpolitikájában egyesíti mindazokat a szempontokat, amelyeket egy haladó szellemű kulturális intézménynek követnie kell. Az elmúlt négy hónap alatt hallottuk két modern magyar szerző: Kenessey Jenő és Jemnitz Sándor alkotásait, a magyar operairodalomnak egy klaszikussá vált termékét, a Bánk bánt s európai zenekultúránk egy kevéssé közismert, élvonalbeli remekművét, Puccini Gianni Schiccijét.

A Bánk bán a centennáris ünnepségek keretében került bemutatásra. A vezénylő Vaszy Viktor a maximumot hozta ki a műből, zenekarból és az énekesekből egyaránt: kivételes érzékkel aknáztta ki a drámai lehetőségeket és erőteljes interpretációjával mindvégig sikerült megteremttenie a zenedrámánál is nélkülözhetetlen feszültséget. Karmesteri pálcája tökéletes egységbe fogta össze a zenekart, kórusokat és a szöveget, akik — az indiszponált Sikolya István kivételével — mind kitűnően megállták helyüket. A címszerepet éneklő Király Sándor ismét fejlődött: a tavalyi Tannhäuser és az ősi Othello óta megtanult bánni hatalmas hangjával; a fiatal Lorenz Kornélia Melinda szerepében kezdő énekesnőnél szokatlan biztonságról és énekkultúráról tett tanúságot, csupán középhangjain érezhető még a gyakorlat

hiánya. Lőrincz Zsuzsa sötéttonusú, széphangú, kitűnően megjátszott Gertrudja és Horváth József drámai Tibor-alakítása volt talán mégis a bemutató ki-magasló pontja. Abonyi Tivadar nagyszerű rendezésének érdeméül tudható be, hogy a szereplők a zenei produkción kívül komoly színészi teljesítményt is nyújtottak. Varga Mátyás díszletei korszerű és dekoratív keretet szolgáltattak a parádés előadásnak.

Ugyancsak a legnagyobb elismerés hangján szólhatunk a Gianni Schicci bemutatóról, amely méltóképpen sorakozott fel a Tannhäuser és az Othello mellé. Ez az egyfolyónásos vígopera igazi remekműve a verista operairodalomnak; Puccini tehetségének legszélesebb skáláját vonultatja fel benne. A lírai belcanto, a zenei realizmus, a szatíra és a drámai aláfestés Vaszy Viktor kongeniális interpretációjában harmonikus egységbe olvadt össze a cselekménnyel. A parádés szereposztás megtette a magáét: az opera legkiválóbb erőiből összeállított gárda olyan kiforrott, kiegyensúlyozott és összehangolt előadást produkált, amely bármely európai operaegyüttesnek becsületére vált volna. Külön ki kell emelnünk a címszerepet éneklő Kassai János ragyogó humorral, parodizáló vénával teli, brilliáns buffo-alakítását, a rendkívül tehetséges Nádas Tibor remek epizódfiguráját s Papp Julia, Tarján Vilma és Lőrincz Zsuzsa finoman kidolgozott trióját. A jelmezek és a festői díszlet hangulatosan és illúziót kelteően varázsolta vissza a trecento. Firenzéjét. — A műsor második része, amelyben Jemnitz Sándor Divertimento c. táncszvitje és Kenessey Sándor Csárdajelenete került bemutatásra, főleg látványosságával és a kitűnő koreográfival hatott. Oláh Gusztáv frappáns egyszerűségű fantázia-díszletei a legkényesebb ízlést is kielégítettek. Az opera állandó repertoárjához tartozó előadások közül külön meg kell emlékeznünk a Rigoletto-

ról, főként pedig Kassai Jánosról, aki a címszerepben valósággal önmagát múlta felül. Ennek a sokoldalú énekesnek magává sodródó, tragikus erejű alakítása töltötte be és tette emlékezetessé az előadást.

A próza területén határozott fejlődést hozott az elmúlt megvedév. Az Annuska és a Három testőr után végre modern, haladószellemű, komoly mondanivalójú darabokat láttunk. Az első volt a sorrendben Musatescu Titanic keringője — nem nagyigényű darab, de mindenesetre alkalmas arra, hogy ízelítőt adjon egyik szomszéd népünk színpadi irodalmából. A téma kissé erőltetett és valószínűtlen, de a könnyen gördülő, ügyesen bonyolított, fordulatos és szórakoztató cselekmény amúgy is csak arra szolgál, hogy a szerző igen szellemes és találó szatirját adja a kispolgári hipokrita opportunizmusnak s a képmutatáson felépülő kispolgári családi életnek. Hegedüs Tibor rendezésében ezt a szatirikus tendenciát domborította ki s erre a vonalra állította be a szereplőket. Tóth Böske, a mindig remek Kőműves Erzsébet és Gáti Pál sok szellemmel és karrikirozó erővel alakították szerepüket. Bakos Gyula kicsit fakó volt az apa külénben sem hálás szerepében. Majláth Mária viszont nagy — helyenként kissé túlzott — pszichológiai beleérzéssel öntött életet a béna lány klisé-szerű, elidealizált alakjába; a legnehezebb színészi feladatot pedig Rajz János oldotta meg, amikor sokoldalú színészi képességével valószínűvé tette az elutasított udvarló sokrétű: kicsit nevetséges, kicsit szánalmas, félszeg, de ugyanakkor tiszteltreméltó figuráját.

A Lear király bemutatása önmagában véve is tiszteltreméltó és eléggé nem helyeseltető vállalkozás volt — még ha nem is sikerült hiánytalanul megoldani. A shakespearei dráma minden szempontból nehéz feladatot rak rendező és színész vállaira, különösen pedig a Lear, ahol a költő az emberi szenvedélyeknek olyan szélesszájájú és mindent elsöprő viharzását vonultatja végig, hogy az előadás könnyen szét-esővé és grand-guignolszerűvé válik, ha nem domborodik ki mindvégig pregnánsan a mű vezérgondolata: a családi közösség szétzúllásán keresztül a bomlásban lévő feudális társadalom bemutatása. Ez történt meg bizonyos mértékben a szegedi bemutatón is, noha a szereplők legnagyobb része tudásának legjavát adta. Vonatkozik ez elsősorban a vendégszereplő Bartos Gyulára, aki döbbenetes

erejű alakításában szuggesztíven domborította ki Lear király féktelen, hatalomvágyó, szenvedélyes, mértéktartást nem ismerő jellemét. A többi szereplők közül kimagaslott Versényi Ida fenségesen gonosz, romlottságában magávalragadó Gonerilje, Bessenyei Ferenc nemesen egyszerű Kent grófja, Bakos Gyula humanista bolondja és Pataky Jenő meggyőző szegény Tamás alakítása. Moóry Lucy Regan szerepében szemmel láthatóan nem érezte otthon magát, Kemény Gizi kissé színtelen Cordélia volt, Kenyessy Ferenc démonivá formált Edmundja nem aknáztá ki eléggé a törvénytelen gyermek tragédiájában rejlő társadalmi és lélektani lehetőségeket.

Ugyancsak nagy fába vágta a fejszét a színház Bernard Shaw komédiájának, a Tanner John házasságának színrehozatalával. A darab a 900-as évek elején íródott s annak ellenére, hogy erősen korhoz kötött s a mi időnkben talán már túlhaladottnak látszó problémákat tárgyal, örömmel és hálával kell üdvözölnünk a színház részéről ezt a vállalkozást, mert Tanner John házasságát örök-ké aktualissá teszi az a harcos kedv, az a megalkuvást nem ismerő támadó szellem, az az éles kritikai érzék, s a shawi szellemességnek az a tűzijátékszerű színporkázása, amellyel az író bonckés aláveszi a virágjában lévő angol monopolkapitalizmus parazita társadalmát. A nagypolgári képmutatás, az erkölcs s a kovenciók tetszetős kőpenyébe burkolt önzés maró persziflázsan túlmenően azonban Shaw bemutatja a szocializmus helyzetét is a 900-as évek Angliájában. A darab során kiderül, hogy a szocializmusnak — kénytelen-kelletlen bár — van helye a társadalomban, feltéve, hogy képviselője gazdag ember. Octaviust, az idealista költőt senki sem kárhoztatja nemesen elvont és a légyen sem ártó szocialista elvei miatt, sőt Tanner John, ezt a veszedelmes éleslátó és kíméletlen doktriner szocialistát is befogadja a társaság, hiszen harcos elméleti fellépése ellenére mégsem más, mint egy extravagáns „üriember”, aki ugyancsak az egyetlen elfogadott életformát űzi: mások dolgoztatásából él. Megtűrik a megmerevedett kispolgári osztályöntudat képviselőjét, a soffit is, aki felfelé ugyan szocialista, lefelé azonban — Mendozával szemben — a legszélsőségesebben arisztokratikus. A sierranevadai jelenet kispolgárból átvedlett elméleti szocialistáit — akik egyébként ugyancsak nem gyakorlati emberek, hiszen amint a teoretikus vitákon túl cselekvésről

volna szó, ijedten visszavonulnak — azonban kiveti magából a társadalom; száználmas bolondokká minősíti s a rablók közt jelöli ki az öket megillető helyet. — Az átfogó társadalomrajzban helyet kap a nőkérdés is, érinti az író a faji kérdést s brilliáns karrikatúráját adja az egyre jobban feltörekvő amerikaiizmusnak. A gondolatoknak ilyen gazdagsága mellett nehéz olyan előadást produkálni, hogy az eszmék áradatából sémmi ne sikkadjon el és minden szó az őt megillető fontosság mértékében domborodjék ki. Kenessey Ferencet Tanner John óriási és nehézfajсылу szerepe szinte emberfölötti feladat elé állította, amelynek technikai részét remekül meg is oldotta, Moóry Lucy ügyesen és szellemesen formálta ki Anna meglehetősen sokrétű és bonyolult alakját, Deák Sándor nagyszerű Ramsden volt, a legnagyobb elismerés azonban Bessenyei Ferenc tökéletes, pontosan kidoigozott és féljesen életszerű soffőrfiguráját illeti. A többi szereplő inkább kevesebb, mint több sikerrel oldotta meg feladatát; a negyedik felvonásban a lírai elem kidomborodása a szatíra rovására valószerűleg rendezői hiba volt. Mindent összegezve azonban a Tanner John nagyobb és sokat ígérő indulás az igényes és haladó szellemű műsorpolitika útján.

Ugyanez vonatkozik Skvarkin Idegen gyermek c. darabjának bemutatására. A fordulatos vígjáték tézisdarab; tétele — s ennek igazolására szolgál a kicsit vérszegény, de ötletes és leleményesen bonyolított mese — a „bukott nő” s a törvénytelen gyermek ellen irányuló nyárs-polgári előítélet megdöntése. A tendencia azonban nem ütközik ki nyersen, hanem finoman csillog át a jólszerkesztett cselekményen és a szellemes dialógusokon. (Kár, hogy a fordításba néhány bántó pesti argokifejezés is belecsúszott.) — Az előadás erőssége a kitűnő Kómüves Erzsi és a még kitűnőbb Rajz János aranyos öreg házaspárja, akik bár a régi nemzedékhez tartoznak, de akiket természetesen, emberi jószáguk átment az új világba. Gáti Pál Pribiljev mérnök szerepében új tanújelét adta karrikírozó képességének, kitűnő volt Sugár Mihály remekül megfogott burleszfigurája, a fiatal generáció képviselőit. Szatmári Istvánt és Márky Gézát pedig sohasem láttuk ilyen természetesen és minden hamis hangtól mentesnek, mint ebben a jólfekvő szerepben. Kár, hogy a női főszereplő, Zentai Anna sehogyan sem tudott beilleszkedni a prózai szerepbe.

Az opera és a próza mellett az operett

is szóhoz jutott az elmúlt negyedévben: a Madarászt, ezt a már-már klasszikussá vált nagyoperettet mutatták be pazar kiállításban. A bájos-kedves Zeller-melodíák Radnóti Éva, Zentai Anna, Szabadi István és Bajnok Ferenc tehetséges interpretációjában könnyen feledtették a kissé elavult szöveg és a számunkra primitíven ható viccek kellemetlen impresszióit.

*

A centennáris ünnepek keretében láttunk a színházban egy jólsikerült műkedvelő előadást is: a Klauzál gimnázium és a Szent Erzsébet leánygimnázium növendékei adták elő a 48-as színjátszó kultúrverseny keretében Móra Ferenc: Ének a búzamezőkről c. regényének dramatizált változatát. A dramatizálás Kálmán László műve, a betanításban és rendezésben Hegedüs Tibor volt segítségére a fiatal művészeknek, akik sok szívvel, lelkesedéssel és tehetséggel oldották meg a komoly színészi képességeket igénylő feladatot.

*

Befejezésül közöljük Both Bélának, a szegedi Áilami Nemzeti Színház igazgatójának tájékoztatóját a színház jövő programjáról, terveiről és elképzeléseiről.

A színház legfőbb célkitűzése, hogy elszigeteltségéből kilépve közügyvé, közkinccsé váljék; ne csupán szórakozóhely, hanem az ország egyik feleinek kulturális központja és a magyar vidék világnézelő nevelésének egyik fontos tényezője legyen. Ennek a feladatnak szolgálatában fog állni a színház műsorpolitikája, annak a vonainak folytatásával, amelyet a Tanner John és az Idegen gyermek bemutatása jelentett. A programhoz tartozik olyan klasszikus darabok előadása, amelyek értéket jelentenek s éppen azért váltak klasszikusokká, mert minden korban új és haladó szellemű mondanivalót tudnak adni, továbbá jó új darabok, eredei magyar művek színrehozatala s a szomszéd népek drámairodalmából egyes jeles termékek bemutatása is.

A vidék bekapcsolása és ellátása céljából mind az operai társulat, mind a prózai együttes vándorelőadásokat fog tartani azokban a szegedkörnyéki községekben, városokban, amelyeknek paraszt- és munkásközössége számára a színházbajárás közlekedési, vagy egyéb nehézségek miatt egyelőre megoldhatatlan. Így a parasztság s a munkásság megérti majd, hogy a színház nemcsak elméletben az ő színháza, hanem valóban az ő problémáit, egető kérdéseit akarja

művészi vonalon megoldani. Ezen a módon remélhetőleg a színház rentabilitása is növekedni fog. — Mindezeket az elképzeléseket a többi kulturális intézménnyel együttműködve s a közönséggel egyetértésben szeretné a színház megvalósítani, hogy ezen az úton valóban közügygé váljék.

Nagy örömmel és sok reménységgel nézünk ennek a szép és sokatígérő prog-

ramrának beváltása elé s bízunk benne, hogy a közönség és az illetékes szervek, átérzve ezeknek a valóban központi jelentőségű elgondolásoknak fontosságát, minden erővel segítségére lesznek a színház vezetőségének mindnyájunk érdekét szolgáló törekvéseinek sikeres valóráváltásában.

SZÁSZ ANNA MÁRIA

K Ö N Y V E K

BERZEVICZY GIZELLA: EGY EGÉSZ NÉP TANUL. (Új Magyar Könyvkiadó.) A füzet az „Új Magyar Ismeretterjesztő Könyvek” sorozatában jelent meg, népszerű, olcsó kiadásban. Első fejezete, *Az értelmiség szerepe a termelésben és a társadalomban* az értelmiséggel kapcsolatos kérdésekből ragad ki néhányat, s elméleti síkon ad rá világos, egyszerű feleletet.

Az értelmiségnek fontos szerepe van abban, hogy a kínzókamrák felállításával és a háborús célokra beállított atomenergiával az emberiség pusztulását, a kultúra megsemmisítését okozza-e, vagy pedig tudását és adottságait a nép föl-emelésére, szellemi és anyagi jólét megteremtésére használja.

Az értelmiség nem találja meg helyét a kapitalista országokban. A tőkésék címmel és „kézszorítással” csábítják magukhoz, s ő kiszolgálja azokat, közvetíti az uralkodóosztály akaratát a dolgozók felé. Valóságban azonban a termelt javakból épügy kizárják, mint a fizikai munkásokat; gondoskodnak arról, hogy *különböző* ranggal, címmel az „oszd fel és uralkodj” elve alapján egymás ellen uszítsák az értelmiségi réteget. Ez a *közbülső* helyzet okozza, hogy az értelmiség rangjánál fogva az uralkodóosztályhoz tartozik, s bár érzi kizsákmányolt voltát, az „alacsonyabb tömeg”-hez mégsem akar húzni.

A polgári forradalmakban résztvevő, mert érdekelve volt benne. A feudalizmus bukása, a kapitalizmus kifejlődése munkalehetőséget adott számára. De a kínálat nőtt, több és több értelmiségi került ki, s a munkanélküli szellemi munkások csak a nyomor, vagy a teljes behódolás, korrupció útját választhaták. A szellemi munkás a lelkét adta el; súlyosabbá vált helyzete a fizikai munkásénál, akinek lelkesége szabadon meg-

maradt, csak testi munkaerőjét bocsátotta áruba.

Hol a kiv vezető út? Az értelmiségnek meg kell találnia helyét a proletáriorradalomban, fel kell ismernie valódi osztályhelyzetét.

A második fejezet, *A szovjet értelmiség kialakulása és részvétele a szocializmus felépítésében* gyakorlati példát, a Szovjetunió értelmiségének átalakulását tárja elénk. Kezdetben kevesen ismerték fel a forradalom valódi jelentőségét. Nem hittek abban, hogy a nép, a „durva” munkások és parasztok vezetni tudják az államot. Félreálltak és megszűről szemlélték a harcot. Lassacskán azonban rájöttek, hogy a holsevikok nem rombolni, hanem építeni akarnak és tudnak, s az építésben való részvétel nekik is jobb életlehetőséget biztosít. Az értelmiségnek éppen az a szerep jut, hogy nevelje, tanítsa, felemelje az eddig tanulatlan munkás és parasztréteget. Ennek ellenértékeképpen iskolák, kórházak, színházak adnak számára újabb és újabb munkalehetőséget, az ország anyagi föllendülésének arányában. Példák, adatok sorozatán keresztül mutatja be a szerző, milyen szoros összefüggés van az anyagi föllendülés, a termelés fokozása, racionalizálása és a kultúra fejlődése között. Így válik az ország minden rétegének is közös ügyévé, érdekévé, meggyőződésévé a szociális államépítés eszméje. Olyan arányban jut kenyér minden dolgozónak, így az értelmiségnek is, amilyen mértékben kivcszi részét az országépítésben. A nők felszabadítása, az alfabetizmus megszűnése, a jó technika, képzett munka, minőségi termelés emeli fel az egész népet, mikor valóban „az egész nép tanul”.

De mit tanul, milyen kultúrát sajátít el a szovjet nép? Az egész emberiség kultúráját, technikáját igényli, s kivette